

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
TILLAR FAKULTETI
O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI KAFEDRASI

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI
BOSQICHI:
ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA
ISTIQBOLLAR

II AN'ANAVIY XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2024-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2024

Jalilova Oyjamol ONA TILI MILLIY MA'NAVIYAT O'ZAGIDIR.....	169
Jo'rayeva Dilorom G'aybullayevna, O'rayeva Gulshod Saidahmedovna MUAMMOLI IZLANISH METODI – ONA TILI DARSLARIDA O'QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH VOSITASI SIFATIDA.....	171
Maxmudova Nargiza Ravshan qizi ABDULLA QAHHORNING HIKOYALARI ORQALI O'QUVCHI-YOSHLAR MA'NAVIY TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH.....	174
Qodirjon Mo'ydinov Abdurasulovich, Mirzaazizova Odinaxon Akbarxon qizi PEDAGOGIK KREATIVLIK VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	176
Nizomova Shoxista Shodiyevna ADABIYOT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA O'YIN TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH.....	179
Normamatova Sitora Ilyosjonovna BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QITUVCHILARIDA NUTQ KO'NIKIMLARINI SHAKLLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	184
Ochilova Yulduz Axmad qizi "BEMOR" YOXUD RUHIYAT QOTILLARI.....	186
Розикова Наталья Николаевна ИННОВАЦИИ В ПРЕПОДАВАНИИ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ.....	188
Ro'zimurodova Gulasal Rustam qizi 6-SINF O'QUVCHILARIGA G'AFUR G'ULOMNING "SHUM BOLA" QISSASINI O'QITISH METODIKASI.....	191
Yuldasheva Mashkhura Muzafarovna TECHNOLOGY FOR THE FORMATION OF TOLERANT THINKING AND CIVIC POSITIONING AMONG STUDENTS BASED ON A VALUE-ORIENTED APPROACH.....	195
Sharipova Maxbuba Baxshilloyevna, Umedova Ozoda Alisher qizi IJODIY QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISHDA ADABIY TOPISHMOQLARNING O'RNI.....	197
Shukurova Gulixonim Ilhom qizi EZOP MASALLARINI O'QITISHDA INNOVATSIYA VA INTEGRATSIYADAN FOYDALANISH	201

IV SHO'BA. FOLKLORSHUNOSLIKNING DOLZARB MUAMMOLARI

O'rayeva Darmonoy Saidaxmedovna FOLKLOR TILIDA XALQ RUHINING IFODASI.....	204
Amonov Ulug'Murod Sultonovich MILLAT OYDINI G'OZI OLIM YUNUSOV FAOLIYATI HAQIDA MULOHAZALAR.....	207
Bahodirova Zebo Ilyos qizi TOTEMIK RAMZLAR TIZIMI YOXUD BO'RI TOTEMINING XALQLAR IJTIMOIIY HAYOTIDA TUTGAN O'RNI.....	213
Ergasheva Zuhroxon Odiljon qizi ZOOMETAFORALAR BILAN SHAKLLANGAN MAQOLLAR.....	216

Ro'zimurodova Gulasal Rustam qizi
Buxoro davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
1-bosqich magistranti

192

Annotatsiya: Ushbu maqolada 6-sinflarga "Shum bola" qissasini o'qitish metodikasi metodikasi haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: kirish so'z, sharhlab o'qish, lug'at bilan ishlash, qissa, suhbat usuli, nazariy ma'lumot, qayta hikoyalash

6-sinf adabiyot darsligida G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasi berilgan. Bugungi maqolada o'quvchilarga shu qissani o'qitish usullari haqida so'z yuritiladi. "Shum bola" qissasini o'quvchilarga o'qitishda quyidagi bosqichlarda olib borish mumkin: [1; 6-sinf Adabiyot. 2017]

- a) kirish so'z va asarning g'oyasi;
- b) asar mazmuni bo'yicha savol-javob;
- b) asar lug'ati ustida ishlash;
- d) nazariy ma'lumotlar bilan tanishtirish;
- e) qayta hikoyalash.

Kirish so'z o'qituvchining yangi mavzuni tushuntirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Chunki kirish so'z orqali o'quvchida ilk taassurot uyg'onadi va asarni o'qib anglashga ishtiyoq paydo bo'ladi. O'qituvchining kirish so'zi qisqa, emotsional-ekspressiv bo'yoqdorlikka ega hamda aniq maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Masalan: G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasi uchun o'qituvchining kirish so'zi: "Ming afsuslar bo'lsinki, bugungi kunda yolg'onchilik, va'daga vafosizlik, tovlamachilik, birovni aldab pul va narsalarni olish, qarz, omonatga narsa olib bermasdan yurish, odiiy hollarda ham yolg'on gapirish, o'z manfaatini o'zganing manfaatidan, haqidan ustun qo'yish kabi razil illatlar, og'ir gunohlar borki, ba'zi insonlarga kasb-korlarida oddiy holatga aylanib bormoqda.

Xo'sh nima deb o'ylaysiz bunday illatlarning oxiri nimalarga olib kelishi mumkin? (o'quvchilarning tahminiy javoblari: insonlarning unga bo'lgan ishonchi yo'qoladi, jazoga tortilishi mumkin, ota-onasini uyaltiradi va hokazo)

Qani endi ko'raylikchi, Shum bolaning yolg'onlari nimalarga olib keladi? Kitobda berilgan asarning parchasi o'qib bo'lingach, asar mazmuni yuzasidan savollar beriladi. Savol-javob tashkil etishda suhbat usulidan foydalaniladi.

Suhbat usuli adabiyot darslarida eng ko'p qo'llaniladigan usul. Suhbat jarayonida o'quvchilar o'qituvchi tomonidan tuzilgan savollarga javob berishadi. Suhbat usulidan yangi mavzuni mustahkamlashda, o'rganishda va umumlashtirishda foydalaniladi. Shuning uchun berilgan savol javobning qisqa va mazmunli bo'lishiga qaratilishi lozim [2; Селевко Г.К.]. Suhbatga tayyorgarlik jarayonida o'qituvchi quyidagilarga e'tibor berishi kerak:

- savollar bir xil xarakterda bo'lishi mumkin emas;
 - har bir savol aniq maqsadga qaratilgan bo'lishi lozim;
 - savollar ketma-ketligi bir-birini to'ldirishga qaratilgan bo'lishi kerak.
- Savollar:

1. G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasidagi ming tanoblab hisoblanadigan olmazoriga epchil qo'lli xizmatkor doim zarur bo'lib turadigan boy kim edi? (Sariboy)

2. G'afur G'ulomning "Shum bola" qissadidagi Sariboy bilan qimor o'ynash natijasida butun dov-dastgohini, mevazorlarini, ichki-tashqi qo'rgonchasini yutqazib qo'ygan shaxs kim edi? (Chuvalachidagi Yusuf kontur)

3. Qissada Qoravoyga uning "Quv ko'rinishini" aytgan obraz? (Sariboy)

4. Shum bolaning yolg'oni qaysi voqeadan boshlanadi? (Dandon sopli pichoq singanidan)

5. Sariboy Qoravoying qaysi gapini eshitib, xushida ketadi? (Adol opam o'gil tug'dilar)

6. Qoravoy boynikidan haydalgach, o'zini qayday ta'riflaydi? (Qo'noqdan ajragan kakku bolasiday qo'nonga shox-butoqsiz)

7. Qissadagi "Yo'lning gard-g'ubori qoqilmagan namatdek" qilib yuborgan bashara kim edi? (Omon)

8. Bir-birlarini aldaganlaridan keyin, yarashish maqsadida Qoravoy Omonga nisbatan qaysi maqolni ishlatadi? (Maslahatli to'n tor kelmas)

"Shum bola" qissasini o'qitish jarayonida "Qayta hikoyalash" metodidan ham foydalansak bo'ladi. Qayta hikoyalash — asarning yoki parchasining aynan so'zma-so'z emas, o'z nutqiga moslashtirib qayta gapirib berishidir. Asarlarni qayta hikoyalash his-tuyg'uni faollashtiradi, o'quvchini ijodiy mustaqil ishlashga tayyorlaydi. Bog'lanishli nutqini o'stiradi [3; B. To'xliyev]. Metodikada qayta hikoyalashning quyidagi turlari mavjud:

a) matnga yaqin qayta hikoyalash;

b) topshiriqlar asosida murakkablashtirilgan qayta hikoyalash;

c) muallif nutqini qo'llagan holda qayta hikoyalash.

Asarni o'qitishda lug'at bilan ishlash ham alohida ahamiyat kasb etadi.

"Shum bola" qissasidagi lug'atlarga e'tibor qaratamiz:

Muzd-xizmat haqi

Baytal-urg'ochi ot

Bar-ust kiyimning yon etagi

Qulun-otning bolasi

O'r-tepalik, balandlik

G'ayribuddiyor-musofir

Bo'lis-hokim

Juvari go'ja-bug'doy yoki makkajo'xoridan tayyorlanadigan ovqat

Dudmol-mujmal

Jaydari-oddiy, kichkina

Quv-ayyor

Dandon-fil suyagidan yasalgan

Ayyuhannos-hayqiriq, dod-faryod va boshqalar.

Buslayevning fikriga ko'ra o'quvchi mustaqil o'qigandan so'ng adabiyot nazariyasini o'rganishi kerak. Asar bilan tanishilgandan keyin o'quvchiga

nazariy ma'lumotlar beriladi. Shundan kelib chiqib qissa haqida quyidagi nazariy ma'lumotlarni o'quvchilarga o'rgatish mumkin [4]:

Qissa—bir nechta shaxslar taqdiri, hayotiy voqealiklar, makon va zamon tushunchasini o'zida mujassamlashtiradi. Hajman hikoyadan katta, romandan kichik bo'lgan o'rta epik janr [5].

"Shum bola" qissasini o'quvchilarga o'qitishda yana bir samarali usul qayta hikoyalash usuli hisoblanadi.

Qayta hikoyalash-asarning yoki uning parchasining aynan yoki so'zma-so'z emas, balki o'z nutqiga moslashtirib qayta gapirib berishidir.

Asarni qayta hikoyalash his-tuyg'uni faollashtiradi, o'quvchini ijodiy mustaqil ishlashga tayyorlaydi. Bog'lanishli nutqni o'stiradi.

Metodikada qayta hikoyalashning quyidagi turlari mavjud:

1. Matnga yaqin qayta hikoyalash. (Maqsadi: matnga tayangan holda matnga yaqin matn yaratish; bayon etish ko'nikmasini shakllantirish)
2. Topshiriqlar asosida murakkablashtirilgan qayta hikoyalash:
 - Siquq qayta hikoyalash;
 - Shaxsni o'zgartirib qayta hikoyalash;
 - Tanlangan qayta hikoyalash;
 - Tahlil elementlari mavjud bo'lgan qayta hikoyalash (Bunday qayta hikoyalashda o'quvchi asarga o'z munosabatini bildiradi. Bu usul asarni o'rganishning oxirgi bosqichida amalga oshiriladi);
 - Muallif nutqini qo'llagan holda qayta hikoyalash (Bunda muallif qo'llagan badiiy tasvir vositalaridan foydalanish talab etiladi).

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, maktablarda badiiy, lirik asarlar, xalq dostonlarini o'qitish, ular bilan ishlash sezilarli darajada sust. Buni maktablarda bo'lgan amaliyot davrimda kuzatdim. Fikrimcha, darslik ustida ishlash jarayonida o'qituvchi va o'quvchi birga, hamkorlikda ish olib borishi kerak. Yuqorida aytib o'tgan usullar orqali o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish bilan bir qatorda fikrlash, bog'lanishli nutqi va bilimlarini tajribada qo'llash kabi qobiliyatlarini shakllantirishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 6-sinf Adabiyot. 2017.
2. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2-х т. Т. 1. – М.: Народное образование, 2005.
3. Б. То'хлиев. O'zbek adabiyoti o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. "Yangi asr avlodi", T.:2006, 182 b.

INTERNET SAYTLARI:

4. www.ziyo.uz
5. www.arxiv.uz